

ANYANYELVÜNK ÉVSZÁZADAI 11. HALLGATÓI KONFERENCIA

ABSZTRAKTFÜZET

2025. JÚNIUS 13.
ELTE BTK, A ÉPÜLET, KARI TANÁCSTEREM

A KONFERENCIA SZERVEZŐI

Az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézetének
Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszéke

Az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi Tudományos Diákkörének
Benkő Loránd Nyelvtörténeti Hallgatói Műhelye

Farkas Tamás, tanszékvezető

Szentgyörgyi Rudolf, a műhely szakmai vezetője

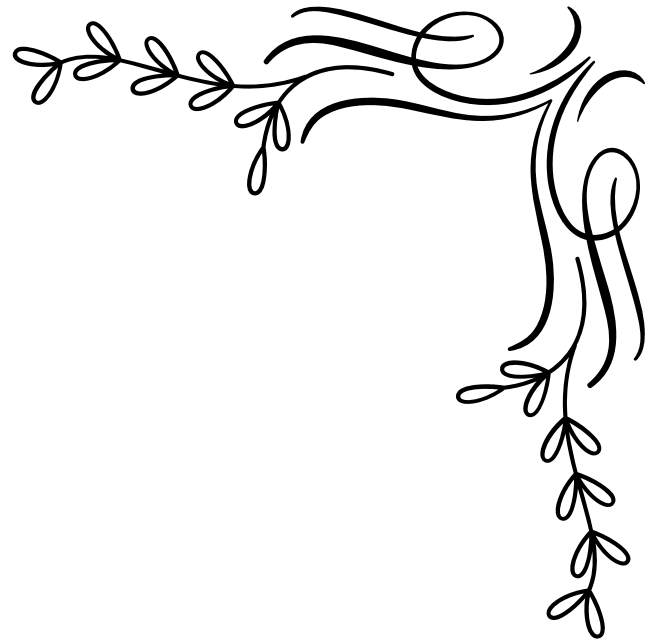
Kaulics Krisztina, a műhely hallgatói vezetője

Kiss Dóra Anna, a műhely hallgatói vezetője

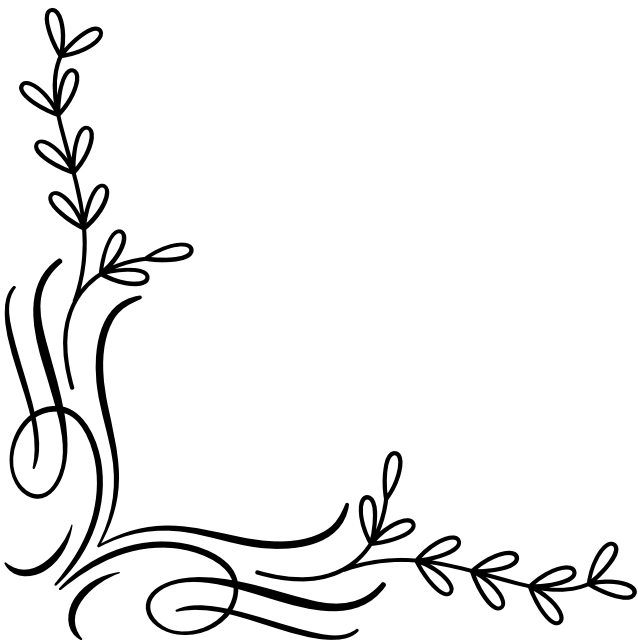

ELTE | BTK

ABSZTRAKTOK

BAKU LAURA (OT)
Nyíregyházi Egyetem
Témavezető: Minya Károly

A szómagyarítások jellemzői és motivációi az informatika korában

A megújulás szerves részét képezi a nyelveknek. Mindez abból adódik, ha a nyelvünkben megjelenik valami új dolog, azt a nyelvhasználóknak valamely módon meg kell nevezniük. 2010-ben jelent meg a Szómagyarító honlap a Magyar Nyelvi Szolgáltató Iroda indításával. A honlap a nyelvünkbe áradó idegen szavak magyarítása céljából jött létre, amely szabadon hozzáférhető a felhasználók számára. Dolgozatomban a Szómagyarító portálra érkezett informatikai kifejezések magyarításait vettem górcső alá. A dolgozat kiindulópontja a honlapon található informatikai kifejezések általam összegyűjtött korpusza. A kutatás során arra keresem a választ, hogy milyen szóalkotási módokat alkalmaztak a felhasználók a szavak megalkotásakor és ezek a kifejezések mennyire terjedtek el.

CSOMA RÉKA VERONIKA (OT)
Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Témavezető: Németh Dániel

A sokszínű hajnal

A vizsgálatom célja a *hajnal* szó rövid nyelvtörténeti bemutatása és jelentésváltozásainak kimutatása volt. A középpontba a színnévként való vizsgálatát helyeztem, ugyanis a *hajnal* szó jelentéseinek áttekintésekor tűnt szembe, hogy színnévként és összetett színnevekben is használják. A jelentésváltozások kimutatásához főképpen etimológiai- és tájszótárakat vettem alapul. Ahhoz, hogy a *hajnal* szót elhelyezzem a színnevek között, a színnév fogalmához fordultam. A magyar alapszínnevek mellett a régebbi színneveket is összegyűjtöttem és jellemeztem. Egy magyar színskálát rajzoltam fel, amelyhez főként a fizika törvényszerűségeit és a szavak etimológiáját vettem alapul. Az összetett színnevek nyelvi megformálására is kitértem, közülük a *rózsaszín*-t és a *narancssárgá*-t vizsgáltam meg. Az összegyűjtött adatok alapján a *hajnal* szóval képzett összetett színneveket elhelyeztem egy színskálán.

DYEKISS RÓZSA MÁRIA (BA) - GYERGYÁDESZ RÉKA (BA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Témavezető: Palágyi László, Bajzát Tímea Borbála, Indig Balázs

Lemmaismétlések korpuszalapú funkcionális nyelvészeti vizsgálata

A nyelv funkcionális vizsgálatában új lehetőségeket nyitott a korpuszkutatások megjelenése. Amíg az irodalmi művek ismétléses alakzatait jól ismerjük, addig a hétköznapi nyelvhasználatban megjelenő ismétlést tartalmazó szerkezetek kevésbé vizsgált elemei a nyelvnek. Kutatásunk célja az ismétléses szerkezetek átfogó korpuszalapú vizsgálata és elemzése volt. Kvalitatív kérdésfeltevésünk, hogy miképpen kategorizálhatóak funkciójuk alapján az ismétléses szerkezetek, a kvantitatív vizsgálat pedig az előfordulások gyakorisági mutatóinak feltérképezésére irányul. Hipotéziseink a következők voltak: jól azonosíthatóak morfológiai és szemantikai kategóriák, ez utóbbiakban gyakran előfordulnak jelentéskiterjesztések; az irodalmi és köznyelvi alkorpuszok jelentős eltéréseket mutatnak. Az MNSz2-UD-ben található ismétlések gyakorisági listáit elemeztük, elemeiket csoportosítottuk, továbbá azonosítottuk a lexikalizálódás jeleit eltérő erősségi fokon mutató eseteket.

ERŐS REBEKA ESZTER (BA)
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Témavezető: Antal M. Gergely

A veláris *j* kérdése a magyar nyelvtörténetben

Előadásom sorra vesz és összefoglal számos, a veláris *j* kérdését elemző, nyelvészeti szakirodalmat a 20. század elejétől napjainkig, és a fonéma létezése mellett és ellen szóló nyelvészeti érveket, hiszen a hagyományos megfontolásokkal szemben felmerültek ellenkező vélemények is. A fonéma egy veláris, illabiális vokális, mely egyes feltételezések szerint az ugor alapnyelv részét képezte, és az ősmagyar kor végén, ómagyar kor elején folyamatosan visszaszorult a nyelvhasználatban, végleg eltűnt a magánhangzók rendszeréből. Létezése írásos nyelvemlékekből nem megállapítható, mivel nem jelölte külön írásjel a veláris és palatális *i*-t. Mindemellett számos olyan vegyes toldalékolású szóalakot ismerünk, amiben az egykori az *j*-t feltételezhetjük (*íj:íjat*, *nyíl:nyilat*), emellett napjainkban is részét képezi az északi csángó nyelvjárásnak. Összefoglalásom rávilágít arra, hogy a vita két pólusát ma a budapesti „Benkő-iskola” az *j* létezése mellett, illetve Kis Tamás a fonéma létezése ellen szóló érvei határozzák meg, és javaslom a kérdés dialektológiai irányú kutatásának folytatását.

FARKAS ZSOLT PÉTER (BA)
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Témavezető: Antal M. Gergely

Kétnyelvűség Kárpátalján: A magyar nyelv használata Ukrajnában

Előadásom a kárpátaljai magyar nyelvhasználat kétnyelvű közegben történő alakulását vizsgálja, figyelmet fordítva az ukrán és magyar nyelvek közötti váltakozó használatra. Ez szociolingvisztikai és kontaktusnyelvészeti szempontokból is releváns. A régió etnikai sokszínűsége miatt a beszélők, magyarok és egyéb nemzetiségek képviselői is gyakran élnek a magyar, ukrán és akár orosz nyelvek közötti átváltás lehetőségével, amely nemcsak nyelvi forma, hanem társadalmi és identitásbeli tartalmak hordozója is. Feltérképezem és példákkal is demonstrálom azokat a kommunikációs helyzeteket, ahol a nyelvváltás megjelenik. A kódváltás nem csupán nyelvi jelenség, hanem a többnyelvűség tudatos és gyakorlati megnyilvánulása. Az elemzés során vizsgálatra kerülnek a váltás okai, mintázatai és funkciói, valamint az, hogy a beszélők miként értékelik ezt a nyelvi viselkedést a saját közösségükön belül. A célom hozzájárulni a magyar, mint kisebbségi nyelv használatának jobb megértéséhez.

HEGEDÜS BOTOND (OT)

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Témavezető: Szentgyörgyi Rudolf

Bencze Imre Édes, ékes apanyelvünk című versében megjelenő jelenségek nyelvtörténeti elemzése

Bencze Imre Édes, ékes apanyelvünk című verse játékos formában mutatja be nyelvünk szabálytalan szabályait, logikus logikátlanságait és különleges hétköznapiságát. Előadásomban arra vállalkozom, hogy a vers nyelvi humorát nyelvtörténeti és etimológiai nézőpontból vizsgáljam meg: vajon miért *jót*, de *tavat*? Mi köze a *fő*-nek a *fej*-hez, és hogyan lesz a *vakondok*-ból *vakond*? A versben felbukkanó jelenségek – homonímia, szóelvonás, jelentésváltozás, toldalékolási különbségek – mögött gyakran több évszázadnyi nyelvi fejlődés húzódik meg. Célom megmutatni, hogy a nyelvi játékok nem pusztán tréfás nyelvcsavarok, hanem kiváló alkalmak arra is, hogy közelebb kerüljünk anyanyelvünk történetéhez – s közben talán még mosolygunk is egyet.

HORHI MÁRTA DÓRA (BA)
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Témavezető: F. Gulyás Nikolett

Elidegeníthető-elidegeníthetetlen birtokviszony kifejezése a magyarban melléknévképzőkkel - ómagyar kori korpuszvizsgálat

A magyarban vannak olyan melléknévképzőink $-(V)s$ és $-(j)ú/-(j)ű$, amelyek kvázi birtokos szerkezetekben is megjelenhetnek, s amelyek esetében az elidegeníthetőség motiváló tényező lehet. Jelen kutatásban arra a kérdésre keresek választ: Kimutatható-e egyes ómagyar kori kódexek adatai alapján, hogy ezekben az $-(V)s$ képző a birtok elidegeníthető, az $-(j)ú/-(j)ű$ pedig a birtok elidegeníthetetlen voltát jelölte? Az elidegeníthetőség ómagyar kori meglétét az Ómagyar korpuszból (SIMON-SASS 2012) elérhető Apor-, Bécsi, Birk- és Bod-kódexek digitalizált szövegein vizsgálom. Céлом, hogy a nyelvemlékekből manuálisan kigyűjtött két-, illetve háromtagú $-(V)s$ és $-(j)ú/-(j)ű$ képzős szerkezetekről eldöntsem, milyen gyakorisággal eredményeznek valódi birtokviszonyt. Ehhez általam választott szakirodalmak segítségével kritériumrendszerrel állítok fel, illetve figyelembe veszem a lexikalizálódás jelenségét is.

KESERŐ REBEKA (BA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Témavezető: Havasi Zsuzsanna

Igeidők és funkcióik vizsgálata a Három körösztýén leány című drámában

A Három körösztýén leány, az első magyar nyelvű dráma párbeszédes formáján túl tartalmaz narratív, elbeszélői betoldásokat is, a szöveg tehát a drámai forma mellett epikai jegyekkel is rendelkezik, ami összevetési lehetőségeket kínál. A párbeszédes részek alapvetően jelen időben, a narratív részek pedig múlt időben íródtak, egyes szöveghelyeken azonban felfedezhetők olyan változások az igeidő-használatban, amelyek már a középmagyar korban történő igeidőrendszer-felbomlás irányába mutathatnak. Az előadás a drámában megjelenő igealakokat elemzi az igeidők szempontjából; rámutat a használatbeli következetlenségekre, illetve összefüggéseket keres a dráma és az epika mint műnemek működése és az igeidők funkciói között.

KISS DÓRA ANNA (OT)

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Témavezető: Szentgyörgyi Rudolf

A magyar nyelvújítás francia nyelvi kapcsolatai

A magyar nyelvújítás francia nyelvi kapcsolatáról általában azt tudjuk tanítani, hogy Kazinczy számára mintául szolgált az irodalmi nyelv megújításához. Azonban a francia nyelv és így a francia irodalmi nyelv nem csupán a felvilágosodás korában újult meg, hiszen a francia nyelvpolitikát mindig is a nyelv folyamatos fejlesztése jellemezte. Így a magyarországi nyelvújítók előtt sem pusztán a nyelv megújításának egy-egy módszere állt mintaként, hanem egy egész eszmerendszer, amelyet követve a magyar nyelv megújításán dolgozhattak. Előadásomban a két nyelv ezen kapcsolatát fogom ismertetni.

KISS BÁLINT JÁNOS (MA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Témavezető: Salánki Zsuzsanna

Hangutánzó szavak és a posztindusztriális hangtáj

Kutatásomban a posztindusztriális hangtájhoz köthető finn hangutánzó igékkel és ezek magyar fordításaival foglalkozom. A hangutánzó igéket szövegkorpuszból gyűjtöm ki. A korpuszkeresést hat főnévvel (*sireeni* 'sziréna', *auto* 'autó', *tuuletin* 'szellőző/ventillátor', *lentokone* 'repülő', *ratikka* 'villamos', *rakennuskone* 'építkezési munkagép') végzem el, és kiválasztom a velük leggyakrabban előforduló hangutánzó igéket. Ezután elemzem az igék használati kontextusait és affektív tartalmaikat két (egynyelvű) szótár alapján. Az igék fordításait Papp István Finn-magyar szótárából gyűjtöm ki, és megvizsgálom, hogy a jelentéshálójuk és konnotációik tükrében mennyire alkalmasak az adott posztindusztriális hangjelenség utánzására. A kutatás összekapcsolja a városi hangtáj alapvető hangökológiai irodalmát és az expresszív szókincs nyelvészeti hátterét.

LUKÁCS KAROLINA (OT)
Pécsi Tudományegyetem
Témavezető: Lakatos Szilvia, Jánk István

„Szebben úgy mondjuk, hogy...” – Nyelvjárás és elvárás az iskolában: nyelvi attitűdök rétegzettsége egy ügynökmódszeres vizsgálat alapján

Az előadás célja annak feltárása, hogy a pedagógusok milyen nyelvi attitűdöket alakítanak ki a nyelvjárási változatokkal szemben, valamint annak bemutatása, miként érvényesül a szubtraktív nyelvpedagógiai felfogás dominanciája a mindennapi iskolai gyakorlatban. A kutatás egy korábbi, középpalóc nyelvjárásterületen végzett szociodialektológiai vizsgálatra épül, amelyet az érintett iskolában tanító pedagógusok nyelvi attitűdjeinek elemzésével egészítettem ki. A korábban alkalmazott kérdőíves módszer elsősorban az explicit attitűdök azonosítására irányult, míg az azt követő ügynökmódszer az implicit, többnyire tudattalan viszonyulásokat tárta fel. A kétféle módszer összevetése rávilágított a szociális kíváncsisági torzítás jelenlétére, valamint a pedagógusok tudatos és tudattalan nyelvi attitűdjei közötti ellentmondásokra. Az eredmények azt mutatják, hogy bár a pedagógusok kommunikációjukban gyakran deklarálják a nyelvi sokféleség iránti nyitottságot, tényleges pedagógiai gyakorlatukban többnyire a nyelvi standardizmus ideológiája érvényesül, amely a nyelvjárási változatokat marginális pozícióba helyezve a tanulók nyelvhasználatát a standard nyelvi normákhoz való igazodásra kényszeríti.

MÁLICS VIKTÓRIA (OT)

ELTE Berzsenyi Dániel Pedagógusképző Központ

Témavezető: Czetter Ibolya

Hol az igazság? – Megtévesztés és manipuláció a bulvármédia szalagcímeiben

Az online híradásokban gyakran találkozhatunk a dezinformáció jelenségével, különös tekintettel a szalagcímekre. Ebben a kutatásban a profitszerzés céljából használt manipulatív szalagcímekkel foglalkozom, méghozzá a Facebookon megjelenő bulvárújságírás keretein belül maradva. Dolgozatomban elsősorban a pragmatikához szorosan kötődő tudományterületek bevonásával arra keresem a választ, hogy az említett félrevezetést hogyan lehet meghatározni, elemezni és alátámasztani. Kutatásom mikroelemzések útján szemlélteti a kattintásvadász cikkek szalagcímeinek nyelvi és nem nyelvi jellegzetességeit, illetve a címek és a hírtestek tartalmának ambivalens viszonyát – ezáltal pedig átfogó szempontrendszert ad a szalagcímekben megjelenő manipuláció felismeréséhez. Egy kutatási eszköz kidolgozásával és alkalmazásával feltérképeztem továbbá, hogy 88 befogadó az értelmezés során hogyan viszonyul a bulvár dezinformatív szalagcímeihez.

MEZEI SZILÁRD (OT)

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Témavezető: Szentgyörgyi Rudolf

Fák és füvek az oktatásban

A mai magyar oktatásban a terminológia tanítása egyre hangsúlyosabb kritériummá válik. Ez az erősödő fókusz hátráltathatja annak a funkcionális kettősnyelvűségre hajazó kompetenciának a kialakulását, amellyel az iskolát elhagyó diák eldöntené, hogy melyik szituációban kell terminológiát használni, és melyikben megengedhetők, esetleg akár "helyesebbek" is a köznyelvi formák. Ez azokon a területeken okozhat hiányt, ahol a két oldal (szaknyelv és köznyelv) szorosabban érintkezik – például a növények nevezéktanában. Előadásom a botanika alapját, a 'növény' fogalom néhány változását mutatja be a *növény*, a *fa* és a *fű* szavakon keresztül. Megvizsgálom a szavak kialakulását és azok (elsősorban modern) helyzetét a tudományban, kitérve a rendszertani, nevezéktani vonatkozásaikra is.

NÁDASI RÓZA SÁRA (OT)

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Témavezető: Szentgyörgyi Rudolf

„Sírván könyörgünk uraságotoknak” – XVI. századi jobbágylevelek kéréseinek udvariasságstratégiái

Előadásomban kísérletet teszek arra, hogy XVI. századi nem nemesek által írt missziliseket a történeti udvariasságkutatás módszereivel elemezzek. Vizsgálatom tárgyát a levelekben található kérések képezik. Munkámban először bemutatom az udvariasságkutatás elméleti hátterét, külön kitérve a történeti udvariasságkutatásra és a kérések kategorizálásának szakirodalmi hátterére. Ezt követően a vizsgált korpuszban található kéréseket csoportosítom egyrészt a témájuk, másrészt a bennük megjelenő kérésstratégiák szerint. Előadásom utolsó felében az adatokat kívánom elemezni: célom megállapítani, hogy udvariasnak tekinthetőek-e a jobbági levelek, és amennyiben igen, akkor ezt normatív vagy stratégiai udvariasságként érdemes kezelnünk.

NAGY RUDOLF IMRE (OT)
Debreceni Egyetem
Témavezető: Reszegi Katalin

Antonímia és szinonímia az anyanyelv-elsajátítás folyamatában

A gyerekek meglehetősen korán találkoznak azzal, hogy bizonyos dolgoknak több neve is lehet, illetve hogy bizonyos fogalmi jelentések másokkal éles ellentétben állnak. A két jelentésviszony, az antonímia és a szinonímia feldolgozása és kiépülése a mentális rendszerben egyelőre viszonylag kevés figyelmet kapott a pszicholingvisztikai vizsgálatokban. Előadásom egy erre a kérdésre irányuló nagyobb kutatás előzményének tekinthető pilotvizsgálat eredményeit ismerteti, amely arra irányul, hogy a magyar anyanyelvű gyermekek miként sajátítják el az antonim és szinonim szópárokat, kifejezéseket, a két jelentésviszony kiépülése egymáshoz képest hogyan alakul, illetve a gyermekek különböző életkori szakaszokban milyen stratégiák – esetleg prototípusok – mentén kezdik el aktívan alkalmazni, illetve felismerni a különböző antonimákat és szinonimákat. A pilotvizsgálat két 3–4 év közötti, két 5–6, illetve két 7–8 éves gyermekek részvételével zajlott, szóasszociációs módszerrel, kiegészítve a válaszok reakcióidejének mérésével. Ez alapján az látszik, hogy az alapvető ellentétes jelentésviszonyok korábban kiépülnek a gyerekek szemantikai rendszerében, mint a szinonim viszonyok.

SCHEILING FÉLIX (BA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Témavezető: Slíz Mariann

Ukrajnai helynevek orosz és ukrán alakváltozatai a magyar sajtóban

Szemináriumi dolgozatomban az ukrajnai földrajzi nevek orosz és ukrán alakváltozatainak használatát vizsgáltam a magyar online sajtóban. Hat helynév előfordulásait elemeztem a legolvasottabb hírportálok felületén, különös tekintettel a 2022. február 24-i orosz invázió előtti és utáni időszakra, valamint bemutattam a kérdéskör nyelvtörténeti és politikai hátterét is. A kutatásom eredményei szerint az ukrán alakok használata egyértelműen dominál a legtöbb vizsgált helynév és sajtóorgánium esetében, és arányuk szignifikánsan nőtt az invázió kezdete óta. A földrajzi elhelyezkedés nem mutatott szoros összefüggést a névalakok használatával, ugyanakkor a *Dnyipro* (*Dnyeper*) név esetén az orosz alak kiemelkedően gyakori volt. Vizsgálatom rámutat a nyelvhasználat és az identitáspolitika összefonódásának egy aktuális kérdésére.

SERFŐZŐ BENCE (OT)

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Témavezető: Szentgyörgyi Rudolf

A keresztény túlvilág minőségeinek etimológiai vizsgálata

A keresztény hiten belül értelmezett túlvilág egyes minőségeinek megnevezései általánosan ismertek. A hozzájuk kapcsolódó metaforák és hasonlatok közös pontja, hogy egyfajta topográfiai egységként jelennek meg gondolkodásunkban és beszédünkben. A *mennyország*, *purgatórium* és *pokol* szavak latin megfelelőinek etimológiai vizsgálata segítséget nyújthat abban, hogy mindezt árnyalni tudjuk. A tanulmányban szereplő magyar és latin szóalakok az evangéliumok szövegeiben olvashatóknak felelnek meg. A hittudományi háttér a katolikus teológián alapszik, ezért jelenik meg a tisztítóhely is a vizsgálat tárgyaként. Az előadásban – bizonyos esetekben – helyet kap hangalak és jelentés viszonya is, ezen belül pedig egyes jelentések kapcsolata a metaforai funkcióval. Az elemzés nem abszolút eredményeket hivatott felmutatni, csupán lehetőségeket egy másfajta értelmezési keretrendszer kiépítésének érdekében. Ennek lényegi pontja, hogy a túlvilág részeit leíró kifejezések jelentéseire és azok esetleges kapcsolatára rávilágítsunk.

VAJAS RÉKA (OT)

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

Témavezető: Jánk István

Nyelvjárás mint identitáskonstruáló tényező Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében – Létezik-e „borsodi nyelvjárás”?

Jelen tanulmány a dialektológia és a perceptuális dialektológia keretében vizsgálja a Borsod- Abaúj-Zemplén vármegyében élők nyelvjárásokkal kapcsolatos attitűdjeit. A kutatás kérdőíves módszeren alapult, amelyet 186 fő borsodi lakos töltött ki. A kérdések a nyelvjáráshasználat gyakoriságára és kontextusára, az ezzel kapcsolatos társadalmi megítélésre, valamint a nyelvjárás és identitás kölcsönhatására irányultak. Az eredmények rámutattak, hogy a nyelvhasználók alapvetően nyelvjárásban beszélőként határozzák meg magukat, mely fontos tényező az önazonosságuk megteremtésében. A válaszadók jelentős része önmagát „borsodi nyelvjárásban” beszélőként azonosította, ugyanakkor a szakirodalom nem definiál ilyen dialektust. A vizsgálat arra is kitért, hogy az interneten gyakran említett „tipikus borsodi” szavak milyen mértékben maradnak meg nem otthoni, formális közegben. Összességében elmondható, hogy az egyéni és közösségi identitásképzés esetében fontos a helyiek számára a nyelvjárás használata, viszont a diszkrimináció elkerülése érdekében gyakran kódot váltanak.

ELTE BTK
BENKŐ LORÁND NYELVTÖRTÉNETI
HALLGATÓI MŰHELY

<https://www.facebook.com/benkolorandmuhely>

konf.anyanyelvunkevszazadai@gmail.com